

Др Дане СУБОШИЋ,
Полицијска академија

ОПТИМИЗАЦИЈА ФОРМИРАЊА ВАРИЈАНТИ ИЗВОЂЕЊА САВРЕМЕНИХ ОПЕРАЦИЈА У ЗАВИСНОСТИ ОД ПРИМЕНЕ НЕСМРТНОСНИХ ОРУЖЈА

Резиме: Једно од основних обележја мировних, хуманитарних, противтерористичких и осталих врста савремених операција представља висок степен неизвесности, схваћен као вероватноћа настанка изненађења. Расту неизвесности током наведених операција, посебно доприносе услови у којима се оне припремају и изводе. Међу њима посебну пажњу заслужују: (1) доминирање смртоносних оружја у наоружању одбрамбених и безбедносних снага и последице које се њима изазивају, (2) нејасност ситуације, посебно у урбаним срединама (што се испољава мешањем противника (терориста, криминалаца) са недужним грађанима итд), (3) неискуство припадника противтерористичких јединица (услед њихове младости, која је предуслов испуњења здравствених критеријума за рад у тим јединицама), због чега је присутна велика вероватноћа настанка грешака у њиховом процњивању ситуације, одлучивању и реаговању на провокације, нападе на њих и друге изазове, (4) последице тих грешака могу изазвати трајне штете по живот и здравље недужних грађана, лица против којих се користе средства принуде (противника), припадника ангажованих снага, функционисање материјалних добара и стање њиховог окружења (у еколошком смислу), (5) неспојивост наведених штета са мандатом ангажованих снага и то у свести популације која се идентификује са жртвама ангажовања мировних, хуманитарних, противтерористичких и других снага, што у крајњем може проузроковати (6) велику вероватноћу ескалације криза. Неизвесности употребе смртосног оружја током савремених операција, којима су у датим условима изложене наведене, али и остале вредности, могу се умањити, односно избећи предвиђањем примене и коришћењем несмртоносних оружја.

Кључне речи: несмртосна оружја, савремене операције, формирање варијанти, прихватљивост (допустивост) формираних варијанти, остварење циљева, задовољење критеријума.

УВОД

Актуелна сукобљавања у свету најчешће су узрокована и манифестована на подручјима интензивног етничког, верског, културалног, социјалног и осталих врста друштвеног раслојавања. То значи да су насељена подручја, као простор на коме потенцијални противници живе и раде, уједно највероватније локације будућих сукобљавања. Незадовољство становништва на тим подручјима може ескалирати у грађанске nerede, раст криминала, тероризам, оружане побуне итд. Тиме и вероватноћа ангажовања војних и полицијских снага током **мировних¹, хуманитарних², противтерористичких³ и других врста савремених операција** у урбаним зонама расте.

Настојећи да заштите сва добра чија безбедност може бити предмет угрожавања, ангажоване снаге у операцијама које се изводе у наведеним и сличним околностима могу користити сопствена овлашћења, међу којима су посебно значајна средства принуде. Међу њима доминирају оружана средства, међу којима су најзначајнија **смртоносна**. Међутим, због последица које изазивају, а сасвим другачијих очекивања међународне заједнице и популације у зонама извођења савремених операција, снаге које се у њима ангажују, **морају као допуну смртоносном, примењивати несмртоносно оружје**.

Као потенцијал за решавање проблема ангажовања снага у савременим операцијама, несмртоносна оружја потребно је дефинисати и сврстати, јер се на тај начин прецизирају услови за које важе наводи из овога саопштења. Наиме, **"Несмртоносна су она оружја, која служе за онеспособљавање људи и материјалних добара изазивањем пролазних штетних последица по њих, које нестају престанком њиховог дејства и протоком кратког временског периода"**. Сврставање несмртоносних оружја учињено је по два критеријума и то према: **(1) намени и (2) начину дејства**. Према првом критеријуму, несмртоносна оружја деле се на она која су намењена за дејство против: **(1) људи и (2) материјалних добара**, док се по другом деле на: **(1) акустична, (2) биолошка, (3) хемијска, (4) електрична (електро-магнетна)⁴, (5) кинетичка и (6) оптичка**. Укрштањем наведених критеријума

¹ Мировне операције предузимају се у циљу успостављања, изградње, наметања и одржавања мира. Аналогно циљу, мировне операције деле се на: операције успостављања, изградње, наметања и одржавања мира. Без обзира на врсту, мировне операције изводе се по етапама, а доминантне активности ангажованих снага током њих су: осматрање, надгледање, истраге, патролирање, информисање, провере и контроле. Током мировних операција може се: спашавати становништво на одређеном простору, спроводити размена заробљеника, успостављати цивилна власт, деловати у циљу лишења слободе лица за која постоји основ сумње да су ратни злочинци, сузбијати криминалитет, користити могућност релативно слободног кретања за реализацију обавештајних и пропагандних делатности итд.

² Хуманитарним операцијама решавају се проблеми прихвата и збрињавања избеглица, као и други проблеми хуманитарне природе. Реализују се координацијом са хуманитарним (нпр. Црвени крст, Црвени полумесец, Лекари без граница и сл.) и другим организацијама (нпр. ОУН, ОЕБС и сл.), као и владама, коалицијама и др.

³ Противтерористичким операцијама спречавају се извршења терористичких аката, умањују се њихове последице (нпр. током отмица и запоседања одређених објеката), лишавају се слободе и приводе надлежним органима њихови учиниоци итд, све у циљу отклањања терористичке претње.

⁴ Са аспекта физике, правилније је навести термин "електрична" несмртоносна оружја, тим пре што су остали чланови наведене поделе акустична, оптичка и остала несмртоносна оружја. Међутим, ради компатибилности са западном терминологијом (пре свега - англосаксонском), која је у случају сврставања несмртоносних оружја и изворна, оправдано је користити и термин "електромагнетна" несмртоносна оружја.

БЕЗБЕДНОСТ

настаје комплексна типологија, као ваљанији начин сврставања сложених предмета, као што су несмртоносна оружја.

Примена несмртоносних оружја током савремених операција треба да омогући да се на оптималан начин реше проблеми због којих се оне и изводе. Утврђивање успешности таквих настојања не може се увек спровести креирањем модела са једним или више циљева који се желе остварити и критеријума који служе као мерила степена њиховог остварења. Напротив, најчешће је неопходно сагледати и степене уважавања принципа ангажовања снага (нпр. изненађења, обезбеђења од изненађења и др.) у зависности од примене несмртоносних оружја и на тај начин делимично или у целини вредновати њихов допринос решавању проблема због којих се савремене операције изводе. У складу са тиме, али и са наведеним проблемима припрема и извођења разматраних врста савремених операција⁵, односно потенцијалима несмртоносних оружја за њихово решавање или ублажавање, структуриран је главни део овога саопштења, којим се обрађују следећа два питања: (1) Формирање варијанти извођења савремених операција у зависности од предвиђања примене несмртоносних оружја и (2) Прихватљивост формираних варијанти извођења савремених операција у зависности од предвиђања примене несмртоносних оружја.

ФОРМИРАЊЕ ВАРИЈАНТИ ИЗВОЂЕЊА САВРЕМЕНИХ ОПЕРАЦИЈА У ЗАВИСНОСТИ ОД ПРЕДВИЂАЊА ПРИМЕНЕ НЕСМРТОНОСНИХ ОРУЖЈА

Пошто се несмртоносна оружја користе за **допуну смртоносном оружју** и осталим средствима принуде и овлашћењима припадника јединица које се ангажују у савременим операцијама, следи да се њиховим евентуалним коришћењем **повећава и број потенцијалних ефеката које је могуће изазвати код лица против којих се могу користити, али и оних која су се стицајем околности нашла на месту на коме су доступна њиховом дејству.**⁶ Повећање броја ефеката који се изазивају на циљу и осталим чиниоцима савремених операција применом несмртоносних оружја за последице има: (1) **повећање сложености формирања тих варијанти** и (2) **повећање броја варијанти које је могуће формирати** (по критеријуму ефеката који се изазивају на циљу). Повећање **сложености** формирања варијанти које садрже примену несмртоносних оружја манифестује се: (1) већим бројем чињеница које је потребно уважити током формирања тих варијанти, а у односу на варијанте којима се не предвиђа њихова примена, (2) већим бројем елемената распореда ангажованих јединица које је потребно предвидети (што га чини разгранатијим), као и (3) већим бројем и сложеностју активности које се предузимају током ангажовања тих елемената, а које је такође потребно предвидети. Илуструјући повећање броја чињеница које је потребно уважити током формирања варијанти за извођење савремених операција

⁵ Мисли се на проблеме наведене у сажетку овога рада.

⁶ Како су та лица чинилац конфликтне ситуације, променама њиховог стања мењају се и стања осталих учесника у њима, као што су: припадници ангажованих јединица, грађани (нпр. отета лица), као и осталих чинилаца, попут материјалних добара (посебно капиталних објеката инфраструктуре) и њиховог окружења (нпр. животна средина).

наводи се пример примене смирујућих агенаса⁷, као врсте хемијских несмртоносних оружја. Смирујући агенси који се примењују током савремених операција морају бити: са што мањим МАК⁸, са малим масеним уделима, лако испарљиви, отпорни на кондензацију при емитовању, безбојни, без мириса (а ако га ипак има да је благ и пријатан), тежи од ваздуха итд. Ради њихове примене, потребно је развити релативно нове елементе распореда јединица за њихову примену, попут снага за несмртоносну подршку, чија је функција истоимена припрема и подршка операција. Како би све наведено било обухваћено формирањем варијанти за извођење савремених операција, **потребно је јачати спремност јединица** за извршење наменских задатака у домену руковођења и то применом: (1) тимског метода рада, (2) информационе технологије (посебно командно-информационих система) и (3) метода квантитативне анализе.

Повећањем броја варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција које је могуће формирати, употпуњује се избор *решења проблема* за које је могуће одредити се (што је посебно битно у најнеизвеснијим ситуацијама)⁹, тако да расте вероватноћа да међу њима буде и оптимална. Наведена вероватноћа формирања, између осталог и оптималне варијанте ангажовања наведених снага представља заправо **поузданост** успешног исхода процеса формирања варијанти, **која расте**. С друге стране, већи број формираних варијанти доводи до **смањења** или **искључења изненађења**, односно **раста обезбеђења од изненађења**, што у крајњем доводи до **смањења неизвесности**.¹⁰ Најзад, већим бројем варијанти које је могуће реализовати **расте вероватноћа изненађења противника**.

Дакле, предвиђање примене несмртоносних оружја посредством **повећавања броја варијанти извођења савремених операција** узрокује: **раст сложености формирања варијанти и поузданости успешног наведеног процеса, као и интензивније уважавање принципа изненађење и обезбеђење од изненађења**. Док раст сложености формирања варијанти удаљава наведени процес од његовог оптималног исхода, остале последице наведене појаве приближавају га оптималности. Када се наведени атрибути преведу у критеријуме и пондеришу (рангирају се у односу на међусобан значај) и формира јединствени математички модел из домена вишекритеријумске оптимизације у односу на циљ: "Оптимизација формирања варијанти у зависности од предвиђања примене несмртоносних оружја" долази се до резултата¹¹ који недвосмислено, указују на то да предвиђање примене

⁷ Смирујући агенси коришћени су током противтерористичке операције "Звоно", тј. ослобађања талаца из московског позоришта "Дубровка", крајем октобра 2002. године.

⁸ МАК - минимална алвеолна концентрација.

⁹ Применом несмртоносних оружја проширује се домен потенцијалних решења ситуација у којима постоји недоумица "реаговати или не" (нпр. током разних врста провокација припадника јединица ангажованих током савремених операција), јер и грешка у случају реаговања која је изазвана применом разматраних средстава заправо је трајно нешкодљива, а обезбеђује извршење задатка.

¹⁰ Према Миловановићу: "Циљ предвиђања које се врши у склопу процене ситуације је да се искључе изненађења. Искључење изненађења значи смањење неизвесности". (Миловановић, М. (1996.). Оптимизација рада команди оперативног нивоа на доношењу одлука за борбена дејства применом теорије одлучивања, докторска дисертација. Београд, ЦВШ ВЈ, стр. 270.).

¹¹ Долажење до резултата је теоријско-емпиријско, а на бази комплекса метода који верно подржава просес доношења одлука у хијерархијским системима.

БЕЗБЕДНОСТ

несмртоносних оружја, оптимизационо утиче на процес формирања варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција.¹²

ПРИХВАТЉИВОСТ ФОРМИРАНИХ ВАРИЈАНТИ ИЗВОЂЕЊА САВРЕМЕНИХ ОПЕРАЦИЈА У ЗАВИСНОСТИ ОД ПРЕДВИЂАЊА ПРИМЕНЕ НЕСМРТНОСНИХ ОРУЖЈА

Формирање варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција, као и вредновање њихове прихватљивости (допустивости) одвија се у складу са основним замислима¹³ њихових команданата. Најчешће, **циљ мировних, хуманитарних и противтерористичких операција је успостављање повољнијег од постојећег, односно повољног стања безбедности**. Тако дефинисан циљ може се дедуковати на следеће подциљеве: (1) безбедност грађана, (2) безбедност припадника ангажованих снага, (3) безбедност лица против којих се користе средства принуде (међу којима и несмртоносна оружја), (4) безбедност материјалних добара и (5) безбедност њиховог окружења.¹⁴ С друге стране, за уобичајене критеријуме вредновања прихватљивости формираних варијанти у области организационих наука, а који су примењиви у највећем броју случајева ангажовања одбрамбених и безбедносних снага сматрају се: (1) ефективност, (2) економичност, (3) ефикасност, (4) минимизација времена решавања проблема и (5) поузданост (схваћена као вероватноћа смањења могућности настанка грешака у реализацији варијанти).

Повећању **ефективности** (схваћену као одређивање (правог, ваљаног циља) варијанти ангажовања снага које изводе савремене операције, несмртоносна оружја доприносе у специфичним случајевима, на **непосредан и посредан** начин. О томе сведоче бројни успешни примери онеспособљавања лица против којих су коришћена несмртоносна оружја.¹⁵ У њима је пре свега уочљив непосредан допринос несмртоносних оружја ефективности варијанти ангажовања снага током савремених операција.

У наведеним примерима противтерористичких операција, пре примене средстава принуде којима су отмичари лишавани живота и рањавани, примењивана су акустично-оптичка средства принуде којима су наведена лица привремено лишена способности вида и слуха, што је **непосредно** утицало

¹² Видети шире у: Субошић, Д. (2004.). Утицај несмртоносног оружја на варијанте ангажовања противтерористичких јединица, докторска дисертација. Београд, Војна академија.

¹³ Основне замисли су целине циљева ангажовања властитих снага и критеријума за вредновање степена њиховог остварења.

¹⁴ Наведени подциљеве могу се поделити и на "обавезне", "пожељне" и "пожељне мањег значаја", при чему је дефинисани циљ неопходно досегнути у домену "обавезних" (нпр. безбедност грађана), а у што већој мери и осталих подциљева (нпр. безбедност лица против којих се примењују средства принуде).

¹⁵ На пример, противтерористичке јединице употребљавају акустично-оптичка несмртоносна оружја (шок бомбе и сл.) од 1977. године. Наиме, током ослобађања талача из отетог авиона у Могадишу (Сомалија), које је без сопствених губитака извела немачка противтерористичка јединица GSG-9, ослобођено је свих 86 путника и чланова посаде. Том приликом лишена су живота тројица, а рањен је један отмичар. Поред тога, спашавање талача из иранске амбасаде у Лондону 1980. године, изведено је ангажовањем британског SAS, приликом чега није било губитака међу њеним припадницима, док су лишена живота сва шесторица отмичара, а операција је окончана без погинулих талача. Најзад, слична претходним је и операција ослобађања талача из отетог авиона на марсејском аеродрому (Француска), 1994. године, током које су лишена живота сва четворица отмичара, док су по два путника и члана посаде рањена, а њих 160 је ослобођено, што је изведено ангажовањем француске противтерористичке јединице GIGN. Међутим, операција је окончана и рањавањем девет припадника јединице.

на смањење њихове безбедности. То је потом имало за последицу њихову мању способност прецизне и тачне ватре, покрета, доношења сврсисходних и правовремених одлука. У таквим условима, њихова безбедност је била мања него пре употребе наведених оружја. Уједно, довођењем терориста у наведено стање применом акустично-оптичких несмртоносних оружја повећава се безбедност грађана, припадника противтерористичких (и осталих) ангажованих јединица, материјалних добара и њиховог окружења. То се постиже смањењем могућности отмичара да им нанесу штетне последице. Поред тога, изазивајући наведене ефекте, несмртосна оружја не узрокују трајне штетне последице којима би била угрожена безбедност грађана, заштићених припадника јединица које их примењују, материјалних добара и њиховог окружења. Због последица које изазивају, несмртосна оружја доприносе ефективности варијанти којима се предвиђа њихова употреба.

Посредно, смањењем смртности и повређивања током њих, **придобива се наклоност јавног мњења**, што је посебно значајно у **хуманитарним, мировним и противтерористичким операцијама**, у којима је неспојиво лишавање живота и здравља људи са карактером ангажовања истоимених снага. Ефективност оваквих варијанти огледа се и у превентивном деловању према потенцијалном накнадном ангажовању снага на сузбијању грађанских нереда, тероризма и побуна. Наведени облици угрожавања безбедности могу бити управо изазвани смртним последицама на страни лица која угрожавају безбедност снага које изводе наведене врсте операција,¹⁶ а са којима се побуњена или одметнута популација идентификује. У тим условима, употреба несмртоносних оружја између осталог треба да допринесе избегавању ситуација у којима може доћи до штетних последица по животе и здравље људи, односно штета на материјалним добрима и њиховом окружењу.

О томе да несмртосна оружја позитивно утичу на ефективност варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција сведочи и чињеница да су операције које су садржале њихову примену постале одлуке команданата јединица које су их изводиле, управо из домена прихватљивих варијанти. У њих су се сврстале између осталог тако што су и по критеријуму ефективности биле прихватљиве. Према томе, довољном степену ефективности наведених варијанти, допринела су између осталих чинилаца и несмртосна оружја.

Смањење безбедности лица против којих се несмртосна оружја примењују, уз истовремено повећање безбедности грађана, припадника ангажованих снага, материјалних добара и њихових окружења, није само последица примене наведених средстава. Наведеним појавама доприноси и **повећање способности за извршавање наменских задатака** свих врста јединица и снага уопште. Побољшањем руковођења, опремљености, позадинског обезбеђења, безбедности, морала, као и система мобилизације, повећава

¹⁶ Смртност у сукобима може се користити и као повод (привидан узрок) за почетак сукоба, с тим да су се услови и узроци за њихово почињање стекли пре лишавања живота људи са којима се идентификовала побуњена популација.

БЕЗБЕДНОСТ

се и ефективност варијанти ангажовања снага. Међутим, повећање безбедности, као идентична последица различитих узрока из домена способности за извршавање наменских задатака, говори о томе да она може да наступи и без примене несмртоносних оружја, али се другачије испољава. На пример, наведене последице могу се изазвати применом шок бомби, али и панцирних прслука од стране припадника ангажованих јединица. Посредством повећане безбедности припадника тих јединица смањује се безбедност лица против којих они примењују средства принуде, док се уједно повећава безбедност грађана, материјалних добара и њиховог окружења. Због тога, примена несмртоносних оружја представља **одређујући узрок повећања безбедности, тиме и ефективности варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција.**

Несмртосна оружја испољавају и одређену **економичност** варијанти за извођење савремених операција. Наиме њихова **правилна** употреба не може да изазове трајне, штетне последице по живот и здравље лица која су им изложена, што искључује трошкове њихове санације (лечења, осигурања, сахране итд).¹⁷ Пошто се наведена средства користе ради смањења безбедности лица која угрожавају безбедност грађана, а у циљу поновне успоставе повољног стања њихове безбедности, може се закључити да несмртосна средства доприносе економичности остварења обавезних подциљева, оних варијанти којима је предвиђена њихова примена. Такође у домену лица који су учесници конфликтних ситуација, никакве, тиме ни пролазне штете не настају применом разматраних средстава, када су у питању припадници ангажованих јединица, јер их ни не користе, ако немају услове за заштиту од ефеката који се њима изазивају.

Правилном употребом несмртоносних средстава не изазивају се рушења, пожари и сл, изузев у случају потребе за ломом стакала и сличних препрека мање вредности (случај импровизације отвора на препрекама за убацивање појединих врста акустично-оптичких несмртоносних оружја,¹⁸ да би се дејствовало против лица која су иза њих), тако да на материјалним добрима и њиховом окружењу не настају оштећења веће вредности. Поред тога, поједина несмртосна оружја намењена дејству против материјалних добара није потребно посебно уклањати, односно трошити одређена средства ради престанка њиховог дејства, јер оно само престаје протоком одређеног временског периода.¹⁹ Ови подаци указују на то да се у варијантама које садрже примену несмртоносних оружја, "обавезни", "пожељни" или "пожељни под-

¹⁷ У та лица убрајају се грађани и лица против којих се та средства користе.

¹⁸ Поједина несмртосна средства су тако конструисана да сама пробијају препреку, након чега долази до њиховог активирања (нпр. "шок" муниција, пробојни хемијски пројектили и др.). С друге стране, постоје и она средства која је неопходно комбиновати са другим средствима, како би се активирала иза препрека. У ту сврху, међу несмртоносним оружјима може се користити и муниција са металним прахом. Испаљује се из борбених сачмарица калибра 12 милиметара, а ефекте остварује на даљинама од 5 до 10 сантиметара. При томе, муниција са металним прахом може изазвати стварање отвора на вратима, њиховим бравама, шаркама итд. Наведена муниција производи се и у нашој земљи.

¹⁹ На пример, лепљиве пене престају са дејством 15 минута након њиховог доношења. Ради престанка њиховог дејства не користи се било какво средство, нити се ангажује људство. Уколико се жели продужити њихово дејство, потребно је поново их нанети након 15 минута од претходног доношења. Најзад, средства која се онеспособљавају коришћењем лепљивих пена није потребно током периода њиховог дејства посебно контролисати ангажовањем људи и материјалних средстава.

циљеви мањег значаја" остварују уз највиши степен економичности, са становишта санације штетних последица, јер оне готово не постоје.

Повећању економичности варијанти ангажовања снага током савремених операција несмртоносна оружја доприносе као и у случају повећања ефикативности - смањењем смртности и повређивања у конфликтним ситуацијама, чиме се придобија наклоност јавности (посредством јавног мњења), а што је посебно значајно током савремених операција. Економичност оваквих варијанти огледа се у превентивном деловању према потенцијалном додатном ангажовању јединица на сузбијању грађанских нереда, тероризма и побуна, јер се избегавају трошкови неопходни за то.

С обзиром да је наведеним примерима потврђено да су употребом несмртоносних оружја успешно решавани најсложенији безбедносни проблеми, може се рећи да по критеријуму економичности наведена средства доприносе остварењу циља оних варијанти савремених операција којима се њихово коришћење предвиђа. То је последица тога што су реализоване варијанте постале одлукама из домена оних које су оцењене најприхватљивијим. Томе су између осталог, допринела и несмртоносна оружја.

Ефикасност, као основно мерило оптимизације такође расте у домену досезања потребног стања безбедности лица и материјалних добара против којих се користе несмртоносна оружја током извођења савремених операција, а тиме и грађана, припадника ангажованих снага, материјалних добара и њихових окружења. Наиме, **ефикасност представља количник ефикативности и економичности**. Пошто ефикасност расте, а трошкови опадају, **њихов количник расте, а то је управо ефикасност**. Као и у случају ефикативности и економичности, у погледу ефикасности варијанти којима се предвиђа употреба несмртоносног оружја важе исте узрочно-последичне релације.

Минимизација времена решавања проблема, као критеријум досезања подциља смањења безбедности лица против којих се користе несмртоносна оружја током извођења савремених операција, а тиме и повећања безбедности грађана, припадника јединица које их изводе, материјалних добара и њихових окружења, испољава се кроз два подкритеријума. Први је време изазивања жељеног ефекта, а други је њихово трајање. Онеспособљавање лица активирањем несмртоносних оружја је тренутно, док такав ефекат траје од неколико секунди до тридесетак минута (случај примене електричних (електромагнетних) несмртоносних оружја). Међутим, тренутним онеспособљавањем лица која њихову безбедност угрожавају, на посредан начин побољшава се безбедност самих грађана, припадника ангажованих снага, материјалних добара и њихових окружења, јер се тиме стварају одговарајући услови за њихово дефинитивно савладавање и нестанак потенцијала којима су спроводили дотадашње активности.

О минимизацији времена решавања проблема током савремених операција у зависности од примене несмртоносних оружја најбоље сведочи поређење времена ослобађања талаца са великим бројем отетих лица која су се десила у Лими, 1997. и у Москви 2002. године. Наиме, у првонаведеном случају, око

БЕЗБЕДНОСТ

500 грађана је отето у јапанској амбасади у Лими, при чему су препадом, уз употребу смртоносних средстава принуде ослобођени након 126 дана. С друге стране, у Московском позоришту "Дубровка" отето је око 900 грађана, који су ослобођени током трећег дана талачке ситуације и то применом тзв. "смирујућих агенаса", као врсте хемијских несмртоносних оружја.²⁰

С обзиром да је наведеним примером потврђено да су употребом несмртоносних оружја успешно решавани најсложенији безбедносни проблеми, може се рећи да по критеријуму минимизације времена решавања проблема наведена средства значајно доприносе остварењу циља савремених операција којима се њихово коришћење предвиђа. То је последица тога што су реализоване варијанте постале одлукама управо из домена прихватљивих варијанти. Претходно, њиховој допустивости по критеријуму минимизације времена решавања проблема, допринела су и несмртоносна оружја.

Поузданост, као вероватноћа успешне реализације варијанти којима се угрожава безбедност лица против којих се користе несмртоносна оружја, а тиме штити безбедност грађана, припадника ангажованих јединица, материјалних добара и њихових окружења, такође мора бити проверена у домену свих подциљева. Пре свега, током савремених операција потребно је онеспособити лица против којих се средства принуде користе, а да при томе не буду повређени грађани и припадници ангажованих јединица, односно нанете штете материјалним добрима и њиховом окружењу. У нејасним ситуацијама, присутним у савременим конфликтима може доћи до мешања лица против којих се користи принуда, грађана и припадника јединица које изводе савремене операције. Поред тога, намере појединаца и група могу бити нејасне и наводити припаднике ангажованих јединица на доношење погрешних одлука. Њихове последице могу бити дејство по недужним грађанима, прекомерна употреба силе, дејство по властитим снагама итд.

Током савремених операција, код свих, а посебно неискусних припадника ангажованих јединица вероватноћа настанка грешака је велика, с тиме да се повећава у условима стреса, неизвесности и кратког времена за доношење одлука и њихову реализацију. У таквим условима, неадекватно одабрана варијанта може узроковати наведене негативне последице. На пример, услед неадекватне примене овлашћења као што су упозорење или наређење омогућава се време нападачима да изазову смрт, рањавање, повреде и друге трајне штетне последице по грађане и припаднике ангажованих снага. Томе треба додати могућност дејствовања ватреним оружјем против лица, због сумње да угрожавају безбедност грађана, штићених личности, објеката или јединица, а она их заправо провоцирају безопасним предметима или активностима. Поред тога, негативне последице могу се изазвати по друге људе на лицу места дејствима ватреним оружјем, тако што је погођено лице

²⁰ Током ослобађања талача из московског позоришта Дубровка страдало је 129 талача и свих 53-оје чеченских терориста - самоубица. Од тога, као последица контаминације смртоносном дозом смирујућих агенаса страдало је 127 талача. Међутим, њихова смрт је наступила због бројних тактичких и организационих неправилности током употебе наведених средстава, од којих су најзначајније: одсуство довољних количина антидота, неблагоприятно убризгавање доступних количина антидота које су биле на располагању, спора евакуација лица која су контаминирани, не обавештавање медицинских радника који су збрињавали контаминирани лица о средству које је коришћено итд.

невино, уз истовремени промашај нападача. Најзад, све наведене последице могу се негативно одразити по ангажоване јединице и институције у чије име делују, кроз негативно реаговање јавног мњења на такве догађаје.²¹

У наведеним условима, несмртоносна оружја могу смањити вероватноћу настатка грешака, тиме што ефектима које изазивају отклањају проблем у целини или делимично, онеспособљавањем лица за које се претпоставља да могу угрозити безбедност грађана, припадника ангажованих јединица, материјалних добара и њиховог окружења, без трајних штетних последица по њих. На тај начин избегавају се или смањују трајне штетне последице за које се накнадно може утврдити да су непотребне (или су на основу трајности штета и одговарајућег сплета околности исконструисане)²², чиме се уједно повећава вероватноћа успешног реализовања варијанти савремених операција којима се предвиђа примена разматраних средстава, тј. њихова поузданост. Како расте поузданост остваривања свих подциљева, међу којима и обавезних, може се закључити да несмртоносна оружја доприносе остварењу циљева варијанти ангажовања јединица током савремених операција по наведеном критеријуму.

О задовољењу свих подциљева ангажовања јединица током савремених операција по критеријуму поузданости сведоче примери спашавања талаца који су успешно изведени, између осталог употребом несмртоносних оружја. Наиме, операције²³ које су садржале примену разматраних средстава постале су одлуке команданата противтерористичких јединица из домена прихватљивих варијанти. У њих су се сврстале између осталог тако што су по критеријуму поузданости биле прихватљиве.

Дакле, предвиђање примене несмртоносних оружја узрокује: **раст** ефикасности, економичности, ефикасности, минимизације времена решавања проблема и поузданости варијанти извођења савремених операција, којима се настоји остварити одговарајуће стање безбедности. Све наведене последице предвиђања примене несмртоносних оружја током формирања варијанти извођења савремених операција изазивају већу прихватљивост решења до којих се наведеним процесом долази. Када се наведени атрибути преведу у критеријуме и пондеришу (рангирају се у односу на међусобан значај) и формира јединствени математички модел из домена вишекритеријумске оптимизације у односу на циљ: "Оптимизација резултата формирања варијанти у зависности од предвиђања примене несмртоносних оружја" долази се до резултата који недвосмислено, указују на то да предвиђање примене несмртоносних оружја оптимизационо утиче на процес формирања варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција.²⁴

²¹ Америчко ангажовање у Ираку, садржи најновије примере грешака манифестованих применом "прекомерне силе", које су испољене у више наврата, посебно на пунктовима за контролу саобраћаја и током грађанских нереда. Посебно су негативне реакције јавног мњења биле поводом погибје цивила у комбију на контролном пункту код града Нацафа и више случајева грађанских нереда који су се догодили у околини Багдада.

²² Случај "Рачак", познат из 1999. године.

²³ Спашавања талаца која се наводе у раду сврставају се у операције због значаја циљева који су њима остварени. Наиме, циљеви који су постизани су оперативног и стратегијског нивоа, чиме су наведена решавања "талачких ситуација" сврстана у домен оператике.

²⁴ Видети шире у: Субошић, Д. (2004.). Утицај несмртосног оружја на варијанте ангажовања противтерористичких јединица, докторска дисертација. Београд, Војна академија.

БЕЗБЕДНОСТ

ЗАКЉУЧАК

Формирање варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција у зависности од предвиђања примене несмртоносних оружја одвија се уз оптимизацију наведеног процеса, као и његових резултата (схваћених као "прихватљивост формираних варијанти"). Управо због оптимизационих последица предвиђања употребе несмртосног оружја могуће је **пооштрити** наведене критеријуме за вредновање степена остварења, у раду дефинисаног циља извођења савремених операција, а тиме и основних замисли команданата снага које их реализују. Једини неоптимизациони утицај предвиђања примене несмртоносног оружја је већа сложеност процеса формирања варијанти, али је број и значај осталих атрибута преведених у критеријуме јединственог вишекритеријумског модела, које је потребно задовољити при досезању одговарајућег циља извођења савремених операција таква, да само потврђује наведени узрочно-последични однос. У циљу још интензивнијег ублажавања веће сложености формирања варијанти ангажовања снага за извођење савремених операција, као последице предвиђања примене несмртоносних оружја, потребно је подстаћи примену сазнања из теоријског фонда савремене теорије одлучивања.

Најзад, предвиђањем правилне употребе и таквим коришћењем средстава принуде која не спадају у несмртоносна оружја, може доћи до онеспособљавања лица и материјалних добара против којих се она користе, а тиме и до нешкодљивог престанка њихових активности, посебно оних које су усмерене на угрожавање било чије безбедности. Због тога што се потребни степени остварења свих подциљева, а посебно "обавезних", могу постићи и осталим средствима и то онда када несмртоносна оружја нису предвиђена вреднованим варијантама извођења савремених операција, може се закључити да су разматрана средства принуде **одређујући узрок оптимизације** формирања варијанти којима се оне изводе.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Доктринарно правило КоВ САД FM 90-29 - Неборбене операције, приказ на Интернету, <http://www.specialoperations.com>, 17. 06. 2001.
2. Лукић, Ж. (1994.). Доктринарно правило КоВ САД FM 100-5 - Операције. Београд. Војно дело бр. 1-2/94, НИУ Војска.
3. Миловановић, М. (1996.). Оптимизација рада команди оперативног нивоа на доношењу одлука за борбена дејства применом теорије одлучивања, докторска дисертација. Београд. ЦВШ ВЈ.
4. Савић, С. (2000.). Савремене војне операције. Београд. СШОНИД.
5. Субошић, Д. (2002.). Ангажовање специјалних јединица у сведимензионалним операцијама. Београд. Безбедност бр. 3/02.
6. Субошић, Д. (2003.). Ослобађање талаца. Београд. Глосаријум.

7. Субошић, Д. (2004.). Утицај несмртоносног оружја на варијанте ангажовања противтерористичких јединица, докторска дисертација. Београд. Војна академија.
8. Субошић, Д. (2004.). Примена несмртоносних оружја током савремених операција, саопштење са симпозијума: "Теоријски и практични аспекти савремених операција". Београд. Војна академија.
9. Тодоровић, Б., Вилић Д. (1997.). Кризе - изазивање и управљање кризама. Београд. Графомарк.
10. United states special operations forces - posture statement, приказ на Интернету, <http://www.specialoperations.com>, 17. 06. 2001.

OPTIMIZING VERSIONS OF CONTEMPORARY OPERATIONS DEPENDING ON THE USE OF NON-LETHAL WEAPONS

Abstract: One of the main features of peacekeeping, humanitarian, counter-terrorist and other kinds of contemporary operations is a high level of uncertainty, understood as possibility of surprise. The increase in uncertainty in the course of the listed operations is particularly prompted by the circumstances in which these are prepared and carried out. Among these, the following call for special attention: (1) predominance of lethal weapons in the arsenals of defence and security forces and the consequences of their use, (2) undefined situation, especially in urban settings (the fact that adversaries terrorists, criminals are interspersed with innocent citizens, etc., (3) lack of experience on the part of counter-terrorist troops (due to the fact that they must be young in order to comply with health requirements for these units), which increases the possibility of errors in estimating situation, decision-making, and response to provocation, attack and other challenges, (4) the consequences of these errors may cause permanent damage of life and health of innocent citizens, persons against whom force has been used, engaged troops, facilities and environment, (5) adverse effect of these damages on the mandate of engaged troops, since the public tends to sympathize with the victims of the use force on the part of peacekeeping, humanitarian and counter-terrorist forces, which could eventually lead to (6) a higher probability of crisis escalation. The uncertain effects of the use of lethal weapons in the course of contemporary operations that endanger the listed, as well as other values, can be diminished or avoided by the use of non-lethal weapons.

Key Words: non-lethal weapons, contemporary operations, forming varieties, acceptability (allowance) of formed versions, achieving objectives, compliance with the criteria.
